

Wyrok z dnia 22 stycznia 2008 r.

I UK 238/07

Osiągnięcie przez ubezpieczonego rolnika dochodów z tytułu wznowionej pozarolniczej działalności gospodarczej, od których podatek dochodowy za poprzedni rok podatkowy nie przekraczał rocznej kwoty granicznej (2.528 zł w 2005 r.), nie może prowadzić do pozbawienia go rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego, jeżeli nie został wyraźnie pouczone o skutkach prawnych nieterminowego złożenia zaświadczenia o wysokości należnego podatku od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie: SN Zbigniew Myszkowski (sprawozdawca), SA Jolanta Pietrzak.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 22 stycznia 2008 r. sprawy z odwołania Jerzego B. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w R. o ustalenie ubezpieczenia społecznego, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 lutego 2007 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 23 lutego 2007 r. oddalił apelację ubezpieczonego Jerzego B. od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 15 lutego 2006 r., oddalającego odwołanie ubezpieczonego od decyzji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziału Regionalnego w R. z dnia 16 listopada 2005 r., wyłączającej go z ubezpieczenia społecznego rolników od dnia 1 kwietnia 2005 r.

W sprawie tej ustalono, że ubezpieczony podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników od dnia 24 sierpnia 1999 r. Jednocześnie prowadził działalność gospo-

darczą, którą zawiesił z dniem 18 września 2004 r., o czym powiadomił KRUS w dniu 12 października 2004 r. Następnie 13 stycznia 2005 r. ubezpieczony wznowił prowadzenie działalności gospodarczej i w dniu 25 stycznia 2005 r. złożył w KRUS oświadczenie, że chce podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników przy jednoczesnym prowadzeniu działalności gospodarczej, dołączając do niego druk NIP-1. Jednakże do dnia 14 lutego 2005 r. nie złożył zaświadczenia z urzędu skarbowego o wysokości należnego podatku za rok 2004. Decyzją z dnia 16 listopada 2005 r. rolniczy organ rentowy wyłączył ubezpieczonego z ubezpieczenia społecznego rolników w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego, macierzyńskiego oraz emerytalno-rentowego od 1 kwietnia 2005 r., ponieważ ubezpieczony nie przedłożył w terminie do 14 lutego 2005 r. zaświadczenia urzędu skarbowego o wysokości należnego podatku za 2004 r.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że ubezpieczony nie spełnił warunku wynikającego z art. 5a ust. 5 i ust. 7 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25), ponieważ bezspornie prowadził działalność gospodarczą od dnia 1 stycznia 2004 r. do dnia 17 września 2004 r. i zgodnie z tymi przepisami powinien był złożyć w terminie do dnia 14 lutego 2005 r. za ten okres prowadzenia działalności pozarolniczej zaświadczenie o wysokości podatku. Zdaniem Sądu drugiej instancji, nie ma podstaw do przyjęcia, że zawieszenie przez wnioskodawcę prowadzenia działalności gospodarczej we wrześniu 2004 r. i jej wznowienie w styczniu 2005 r. zwalniało go z obowiązku złożenia tego zaświadczenia we wskazanym terminie. Niezachowanie terminu, o ile nadal jest prowadzona pozarolnicza działalność, jest bowiem równoznaczne z zaistnieniem okoliczności powodujących ustanie ubezpieczenia z końcem kwartału, w którym rolnik lub domownik był zobowiązany złożyć zaświadczenie. Przepis art. 5a ust. 5 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników zaczął obowiązywać od dnia 2 maja 2004 r., na mocy przepisów ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873), a więc jeszcze przed zawieszeniem działalności gospodarczej przez ubezpieczonego. Nie ma uzasadnionych powodów do przyjęcia, że „z faktu późniejszego zawieszenia prowadzenia działalności gospodarczej miałyby wynikać stosowanie innych zasad rozliczeń niż obowiązujące pozostałych ubezpieczonych, korzystających przy jednoczesnym prowadzeniu działalności gospodarczej z ubezpieczenia rolniczego”. Nie

stanowią takiego usprawiedliwienia również okoliczności dotyczące rozliczeń wnioskodawcy z małżonką i dłuższego terminu w znowelizowanej ustawie, które nie mają wpływu na rozstrzygnięcie sprawy ponieważ obowiązujące od 2 maja 2004 r. uregulowania prawne nie narzucały sposobu rozliczeń, a kwestią wyboru było podporządkowanie się im dla uzyskania celu w postaci pozostawania w ubezpieczeniu rolniczym.

W skardze kasacyjnej pełnomocnik wnioskodawcy zarzucił naruszenie art. 5a ust. 5 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że ma on zastosowanie w sytuacji, „w której rolnik, w trakcie roku poprzedzającego obowiązek złożenia w Kasie zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok, zawiesił prowadzenie działalności gospodarczej, które to zawieszenie trwało aż do początku następnego roku”. Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania skarżący umotywowwał potrzebą dokonania wykładni powołanej podstawy prawnej skargi kasacyjnej „z przyczyn wskazanych w uzasadnieniu”, zwłaszcza że żaden przepis prawa nie precyzuje jak należy rozumieć pojęcie zawieszenia prowadzenia działalności gospodarczej. W tej sytuacji istnieje potrzeba wyjaśnienia, czy art. 5a ust. 5 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników ma zastosowanie „w sytuacji, gdy rolnik, w trakcie roku poprzedzającego obowiązek złożenia w Kasie zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok zawiesił prowadzenie działalności gospodarczej, które to zawieszenie trwało do początku następnego roku”. Ponadto „ustawa nie precyzuje momentu prowadzenia przez rolnika pozarolniczej działalności gospodarczej”, a art. 5a ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników ma zastosowanie tylko wtedy, gdy ubezpieczony rolnik rozpoczyna prowadzenie pozarolniczej działalności i w kolejnym roku tę działalność „kontynuuje nieprzerwanie”. Tymczasem ubezpieczony zawiesił prowadzenie działalności pozarolniczej od 18 listopada 2004 r., co oznaczało, że od tego dnia zaprzestał jej wykonywania, co „skutkowało uchyleniem obowiązku ubezpieczenia społecznego” z tego tytułu, ponieważ obowiązek podlegania ubezpieczeniom społecznym powstaje od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności i istnieje do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności (art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). Skoro skarżący w dniu 13 stycznia 2005 r. wznowił prowadzenie działalności gospodarczej, to nie można przyjąć, iż ciążył na nim obowiązek złożenia zaświadczenia, o którym mowa w art. 5a ust. 5

ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a jedynie obowiązek złożenia w KRUS w terminie 14 dni od dnia rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej oświadczenia o kontynuowaniu ubezpieczenia oraz udokumentowania spełniania warunków opodatkowania tej działalności w formie zryczałtowanego podatku dochodowego w terminie 7 dni od dnia otrzymania dokumentu ustalającego tę formę opodatkowania, wynikający z art. 5a ust. 2 tej ustawy. Te warunki ubezpieczeniowy spełnił, dlatego należało uznać, że nie zaistniały przesłanki do ustania ubezpieczenia rolniczego.

Skarżący podkreślił również, że art. 5a ust. 5 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników zobowiązuje do złożenia w Kasie stosownego zaświadczenia „po rozliczeniu roku podatkowego”. Tymczasem skarżący dokonał rozliczenia podatkowego za rok 2004 wspólnie z małżonką, która zgodnie z przepisami prawa podatkowego była zobowiązana do dokonania rozliczenia do dnia 30 kwietnia tego roku. „Wobec niemożności ziszczenia obu warunków łącznie ustawodawca dokonał zmian w przepisach i obecnie termin do złożenia zaświadczenia z właściwego organu podatkowego określony został datą 31 maja, co umożliwia złożenie zaświadczenia po faktycznym rozliczeniu poprzedniego roku podatkowego”.

W konsekwencji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy oraz zasądzenie od strony przeciwnej na rzecz skarżącego kosztów postępowania, wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej (według norm przepisanych), w tym kosztów zastępstwa procesowego przed Sądem Najwyższym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wskazane w skardze kasacyjnej twierdzenia są w znacznym zakresie chybotliwe lub nieuzasadnione, ale skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie. Zawarto w niej wyłącznie zarzuty błędnej wykładni przepisów prawa materialnego, co sprawiało, że przy jej rozpoznaniu Sąd Najwyższy był związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), z których wynikało, że po wznowieniu przez ubezpieczonego prowadzenia pozarolniczej działalności rolniczej organ rentowy w dniu 4 lutego 2005 r. poinformował ubezpieczonego o następujących jego obowiązkach: 1) że w terminie 14 dni powinien złożyć Kasie oświadczenie o kontynuowaniu ubezpieczenia rolniczego oraz udokumentować spełnienie wa-

runków opodatkowania tej działalności w formie zryczałtowanego podatku w terminie 7 dni od otrzymania z organu podatkowego dokumentu potwierdzającego lub ustalającego opodatkowanie „w formie ryczału lub karty podatkowej”, informując, że niezachowanie tych terminów spowoduje ustanie ubezpieczenia rolniczego z końcem kwartału, w którym rozpoczęto (wznowiono) prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej, 2) że do dnia 14 lutego każdego roku rolnik prowadzący pozarolniczą działalność jest zobowiązany złożyć Kasie zaświadczenie właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok.

Skarżący zastosował się wyłącznie do obowiązku wynikającego z art. 5a ust. 2 ustawy i ubezpieczeniu społecznym rolników, składając w dniu 25 stycznia 2005 r. oświadczenie o zamiarze podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, do którego dołączył druk NIP-1. Natomiast do 14 lutego 2005 r. nie złożył zaświadczenia z urzędu skarbowego o wysokości należnego podatku za 2004 r., w którym to roku wykonywał pozarolniczą działalność do jej zawieszenia w dniu 14 września 2004 r. Równocześnie z ustaleń dokonanych w sprawie nie wynika, że skarżący był poinformowany o negatywnych skutkach prawnych tego zaniechania, które doprowadziły do wydania decyzji z dnia 15 września 2005 r. o wyłączeniu go z podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu, która została mu doręczona dopiero 12 października 2007 r. W ocenie prawnej ustalonych okoliczności faktycznych sprawy Sąd Apelacyjny zajął nazbyt formalistyczne stanowisko, uznając, że skoro po wznowieniu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej skarżący nie wykonał powinności określonej w art. 5a ust. 5 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, to było to równoznaczne z zaistnieniem okoliczności powodujących *ex lege*, z mocy art. 5a ust. 7 tej ustawy, ustanie rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego z końcem kwartału, w którym skarżący zobowiązany był złożyć to zaświadczenie. Tymczasem już brak precyzyjnego poinformowania ubezpieczonego o obowiązku złożenia zarówno do 14 lutego 2005 r., jak i do dnia 14 lutego każdego roku zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok, a przede wszystkim niepouczenie ubezpieczonego o sankcji za niewykonanie tego obowiązku, powinny prowadzić do konstatacji, że ubezpieczony nie był świadomy negatywnych sankcji grożących mu za niewykonanie tej powinności, przeto zastosowanie wobec niego sankcji wyłączenia z rolniczego ubezpieczenia społecznego decyzją z 15 września 2005 r. jawi się jako wysoce wątpliwe i niesprawiedliwe. W ocenie Sądu Najwyższego, ze względu na te braki i niejasności w rozpoznawanej sprawie sankcja

z art. 5a ust. 7 za niezachowanie terminu określonego w ust. 5 tego przepisu nie mogła być w 2005 r. stosowana bez ustalenia przekroczenia kwoty 2.528 zł podatku z tytułu prowadzonej przez ubezpieczonego pozarolniczej działalności gospodarczej za miniony (2004) rok podatkowy. Konkluzję taką usprawiedliwiała potrzeba dokonywania łącznej analizy wykładni gramatycznej i celowościowej ustępów 5-7 art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, z której wynikało, że wyłączenie z rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego w 2005 r. było uprawnione i skuteczne tylko w stosunku do takiego rolnika prowadzącego równocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą, który był zobowiązany do zapłaty podatku z tytułu tej działalności w kwocie wyższej niż 2.528 zł w 2004 r. podatkowym i był poinformowany o skutkach prawnych nieterminowego złożenia zaświadczenia dokumentującego obowiązek podatkowy w minionym roku podatkowym. Taka była i jest wymowa oraz zakres przedmiotowy (kwotowy) jednego z legislacyjnych sposobów „uszczelnienia” systemu rolniczych ubezpieczeń społecznych, który stanowi ustawowo usprawiedliwione ograniczenie dostępności do tego systemu ubezpieczenia osób, dla których działalność rolnicza lub praca w gospodarstwach rolnych nie stanowią głównego lub podstawowego źródła utrzymania. Nastąpiło to przez ustawowe określenie w sposób zobiektywizowany dochodowego kryterium podatkowego z tytułu równocześnie prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej, którego przekroczenie prowadzi do ustania rolniczego tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym. Tę przesądzającą okoliczność, tj. wysokość należnego od ubezpieczonego podatku z prowadzonej w 2004 r. pozarolniczej działalności gospodarczej, dla prawidłowego osądzenia przedmiotowej sprawy należy zweryfikować przy ponownym rozpoznaniu sprawy, chociażby przez odniesienie do kwoty 971,78 zł dochodu za 2004 r., wynikającej z przedłożonego przez ubezpieczonego zaświadczenia z 23 czerwca 2005 r. „o dochodzie wnioskodawcy za 2004 r., podlegającym opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych na zasadach ogólnych”, które zostało złożone w rolniczym organie rentowym 30 czerwca 2005 r.

Przepis art. 5a ust. 5 ustawy, w brzmieniu adekwatnym dla rozpoznawanej sprawy, zobowiązywał ubezpieczonego rolnika prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą do złożenia Kasie zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok do dnia 14 lutego każdego roku „po rozliczeniu roku podatkowego”, bo dotyczył skarżącego, który przecież niewątpliwie osiągnął w poprzednim (minionym – 2004) roku podatkowym opodatkowane do-

chody z prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej, gdyż zgłosił zawieszenie tej działalności dopiero od 14 września 2004 r. Formalnie rzecz ujmując, obowiązek złożenia przez ubezpieczonego takiego zaświadczenia „po rozliczeniu roku podatkowego”, ale do wyraźnie ustawowo wskazanego „dnia 14 lutego każdego roku” (art. 5a ust. 5 ustawy w brzmieniu adekwatnym przy rozpoznaniu sprawy), mógł być wykonany, tym bardziej że o takim obowiązku ubezpieczony był powiadomiony przez rolniczy organ rentowy, ale złożył taką informację dopiero 30 czerwca 2005 r. Chybiona była próba usprawiedliwienia przekroczenia terminu „rozliczeniem podatkowym wspólnie z małżonką, która zgodnie z przepisami prawa podatkowego była zobowiązana do dokonania rozliczenia do 30 kwietnia 2004 r.”, przez odwołanie się do zmienionego stanu prawnego, wskutek którego ustawowo określono nowy termin (31 maja każdego roku podatkowego) na złożenie KRUS zaświadczenia właściwego urzędu skarbowego o kwocie należnego podatku dochodowego z pozarolniczej działalności gospodarczej za poprzedni rok podatkowy (art. 5a ust. 4 ustawy), skoro ten termin skarżący przecież przekroczył.

Równocześnie jednak rygory prawne uszczelniania systemu podlegania rolniczym ubezpieczeniom społecznym przez rolników, którzy jedynie przy okazji prowadzenia działalności rolniczej niejako „uzupełniająco” korzystają z innych źródeł pozyskiwania dochodów, kwotowo ograniczonych do 2.528 zł podatku za poprzedni rok podatkowy z pozarolniczej działalności gospodarczej, nie powinny być prawnie obojętne przy ocenie legalności i zasadności wyłączenia ubezpieczonego z rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego. Ubezpieczeni rolnicy, którzy nie przekraczają ustawowego kryterium podatkowego przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej, zachowują uprawnienie do pozostania w systemie rolniczych ubezpieczeń społecznych. To kryterium podatkowe a nie zachowanie ustawowo wyznaczonego terminu na jego udokumentowanie, powinno decydować o wyłączeniu z rolniczego ubezpieczenia społecznego. Potwierdzają to aktualnie obowiązujące reguły przedłużające do 31 maja każdego roku podatkowego termin udokumentowania kwot należnego podatku dochodowego od przychodów z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, który jednakże może być przywrócony na wniosek zainteresowanego rolnika w przypadku uchybień wynikających ze zdarzeń losowych (art. 5a ust. 7 ustawy), do których można zaliczyć chociażby brak precyzyjnej informacji ze strony rolniczego organu rentowego o potrzebie złożenia wymaganego oświadczenia za miniony rok podatkowy po okresie zawieszenia pozarolniczej działalności gospodar-

czej. Przede wszystkim jednak niepouczenie ubezpieczonego rolnika o negatywnych skutkach przekroczenia terminu do złożenia zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok podatkowy wyklucza stwierdzenie ustania rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego wobec rolnika, który w minionym roku podatkowym nie przekroczył kwoty 2.528 zł należnego podatku od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej. Uchybienia ubezpieczonego mogły być usprawiedliwione w przypadku wątpliwości dotyczących zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej w sposób trwały lub okresowy (art. 5a ust. 6 ustawy), zważywszy chociażby na to, że w przypadku zawieszenia prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej na okres dłuższy niż „miniony” rok podatkowy nie można wskazać kwoty należnego podatku dochodowego z tytułu okresowego zaprzestania w aktualnym stanie prawnym działalności gospodarczej, a zatem taki obowiązek nie powstaje (co aktualnie wynika z art. 5a ust. 3 *in fine* ustawy). Występujące niejasności stanu prawnego wynikały także z tego, że dopuszczono faktyczne okresowe zawieszenie prowadzenia przez skarżącego pozarolniczej działalności gospodarczej, tymczasem skutki takiego stanu (zawieszenia pozarolniczej działalności) dopiero oczekują na legalne unormowanie w przepisach prawa ubezpieczeń społecznych. W szczególności w prawie ubezpieczeń społecznych brakuje podstaw do kategorycznego twierdzenia, że faktyczne zawieszenie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej jest zaprzestaniem jej wykonywania i prowadzi do „uchylenia obowiązku ubezpieczenia społecznego” z tytułu zawieszonyj działalności, która równocześnie nie została wyrejestrowana. W obowiązującym stanie prawnym uprawnione jest jedynie stanowisko, że okresowe zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej prowadziło do zawieszenia obowiązków ubezpieczenia z tego „zawieszonyj” tytułu, co w rozpoznawanej sprawie przejawiało się w zwolnieniu ubezpieczonego z obowiązku opłacania składek na rolnicze ubezpieczenie społeczne w podwójnej wysokości. Ostatecznie w rozpoznawanej sprawie Sąd Najwyższy uznał, że osiągnięcie przez ubezpieczonego rolnika dochodów z tytułu wznowionej pozarolniczej działalności gospodarczej, od których podatek dochodowy za poprzedni (miniony) rok podatkowy nie przekraczał kwoty 2.528 zł, nie może prowadzić do pozbawienia ubezpieczonego rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego, jeżeli rolnik nie był wyraźnie pouczony o skutkach prawnych nieterminowego złożenia zaświadczenia o wysokości kwoty należnego podatku od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za miniony rok podatkowy.

W konsekwencji należało orzec jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

=====